

**DIN ISTORIOGRAFIA SAȘILOR ARDELENI:
FERDINAND BAUMANN (1840-1911). PRELIMINARII**

**DE L'HISTOIRE DES SAXONS DE TRANSYLVANIE:
FERDINAND BAUMANN (1840-1911)**

RÉSUMÉ

Ferdinand Baumann a été professeur et Recteur du Gymnase évangélique de Sebeș (le département d'Alba) entre 1867 et 1909. Il a publié 11 articles et études qui portent surtout sur l'histoire de la ville de Sebeș. On s'est penché avec beaucoup d'attention sur trois d'entre eux, qui ensemble réussissent à reconstituer assez fidèlement l'histoire de la ville, depuis sa fondation jusqu'au XVIème siècle: *L'histoire du territoire «terra Siculorum terrae Sebus», du diplôme andréen et du domaine nobiliaire Gusu de Sebes, De l'histoire de Sebes et De l'histoire de Sebes 1526 – 1571*. Il a été un historien d'une importance locale et il peut être considéré comme faisant partie de l'historiographie romantique grâce à l'intérêt qu'il a manifesté pour le Moyen Age.

Secolul al XIX-lea a reprezentat pentru sașii ardeleni o perioadă de schimbări majore în plan politic, social și administrativ, care au influențat decisiv evoluția viitoare a acestei minorități etnice din Transilvania. Debutul îl reprezintă măsurile de reformă luate de împăratul Iosif al II-lea, între care amintim introducerea „concivilității” în anul 1781, care anula constituția stărilor și dizolva Universitatea națională săsească¹. Deși, cu puțin timp înainte de moarte, prin „edictul de restituire”, Iosif al II-lea a anulat majoritatea reformelor sale², concivilitatea nu a fost abrogată, de acum înainte și reprezentanții ai celorlalte națiuni putând dobândi și deține proprietăți în orașele săsești. Pentru sașii această decizie a fost una periculoasă, deoarece ea afecta grav ideea de autonomie pe care au apărut-o de-a lungul timpului. În plus, votul curial urma să fie înlocuit cu cel individual, măsură care a slăbit burghezia săsească, transformând-o într-o minoritate în Dietă³. În raport cu celelalte națiuni din Transilvania, sașii au rămas izolați, ei fiind interesați, în special, de menținerea vechilor lor drepturi.

După ce vechea lor organizare a fost serios afectată de reformele amintite, sașii primesc o nouă lovitură care îi afectează acum pe toți: adoptarea în anul 1842 a unei legi care prevedea caracterul obligatoriu al limbii maghiare în guvernare și în justiție⁴. În contextul revoluției de la 1848 Universitatea săsească a fost desființată din nou și nu a mai dobândit niciodată importanța pe care o avea în trecut⁵. După revoluție sașii pierd, unul câte unul, din vechile drepturi: în anul 1867 a fost desființat Pământul Crăiesc, în anul 1872 s-au desființat breslele, iar în anul 1876 Universitatea națională săsească a fost din nou desființată. Acum, fostul Pământ Crăiesc este împărțit, iar prerogativele comitelui sașilor revin de acum înalților funcționari ai comitatelor, desemnați de guvern⁶.

Reformelor lui Iosif al II-lea și celor care au urmat, în secolul al XIX-lea, sașii le-au răspuns mai puțin politic și mai mult cultural; datorită condițiilor politice nefavorabile unei exprimări coerente și fertile, lupta s-a mutat pe tărâm cultural, un teren mai potrivit acum confruntărilor politice refulate⁷.

Pe fondul acestor transformări care au avut loc în Transilvania, s-a dezvoltat istoriografia modernă a sașilor ardeleni. În evoluția ei se disting mai multe faze, aflate în strânsă legătură cu derularea evenimentelor politice. În anii care au urmat „dietei restituționale”, în scrisul istoric accentul cade în special pe istoria dreptului și pe cunoștințele juridice, ca arme pe care sașii le-au folosit până la jumătatea secolului al XIX-lea în demersurile lor de a rezista în fața schimbărilor. Dacă în primele patru decenii ale secolului al XIX-lea nu s-a remarcat, în mod deosebit vreun istoric, apogeul al acestui

¹ Walter König, *Teze privind revoluția educațională la sașii ardeleni*, în *Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie. Din publicațiile Asociației de Studii Transilvane Heidelberg*, Sibiu, 2001, p. 107.

² *Ibidem*.

³ Andreas Möckel, *Istoriografie și conștiință istorică la sașii ardeleni*, în *Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie. Din publicațiile Asociației de Studii Transilvane Heidelberg*, Sibiu, 2001, p. 9-10.

⁴ Keith Hitchins, *Afirmarea națiunii: mișcarea națională românească din Transilvania, 1860-1914*, București, 2000, p. 36.

⁵ Walter König, *op. cit.*, p. 114-115.

⁶ Carl Göllner, *Die Auflösung der sächsischen Nationsuniversität (1876) Vorgeschichte und Folgen*, în *Gruppenautonomie in Siebenbürgen. 500 Jahre siebenbürgisch-sächsische Nationsuniversität*, Böhlau, 1990, p. 355-366.

⁷ I. Wolf, *Problematica românească în istoriografia săsească (1790-1848)*, în *Acta Musei Napocensis*, XVI, 1976, p. 325.

gen istoriografic a fost atins în anul 1855, odată cu lucrarea *Siebenbürgische Rechtsgeschichte (Istoria dreptului din Transilvania)* a lui Friedrich Schuler von Libloy⁸. Deși atenția sa nu a căzut exclusiv pe sași, ci a privit legile Transilvaniei în ansamblu, prin acest demers a dorit să intervină în viața conaționalilor și să le ofere mijloace cu care indirect să lupte pentru păstrarea vechilor drepturi⁹.

În timpul așa – zisului „război al limbilor” și, mai târziu, în timpul revoluției de la 1848 s-a afirmat Stephan Ludwig Roth (1796-1849)¹⁰, o personalitate cu preocupări în domeniul istoriei și, în special, în periodizarea acesteia. Spirit romantic, el a apărat dreptul de folosire al limbii materne (germana) în cultură și s-a împotrivit ideii de unică națiune în Transilvania¹¹.

După revoluția de la 1848, în mediul săsesc, s-a afirmat o nouă generație de istorici. Locul istoriei dreptului și al cunoștințelor juridice este luat de recursul la trecutul glorios al sașilor, de evocarea rolului important pe care ei l-au jucat în istoria Transilvaniei. Acestea vor deveni elementele de acțiune principale, pe care le vor aduce în atenția contemporanilor sași, unguri, secui sau români. Alături de istorie, limba maternă se afirmă în conștiința sașilor, devenind unul dintre principalele elemente constitutive ale națiunii.

Una dintre figurile cele mai reprezentative pentru această fază a istoriografiei săsești a fost episcopul Georg Daniel Teutsch. Lucrarea sa cea mai importantă a fost *Geschichte der Siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk (Istoria sașilor transilvăneni pentru poporul săsesc)*, apărută la Leipzig în anul 1872¹². Istoria, acum, are menirea de a trezi, în rândul conaționalilor săi, conștiința trecutului lor mareț. El recunoaște, parțial, schimbările care au avut loc în Transilvania, în ultimii 50 de ani și de asemenea conștientizează că națiunea săsească va trebui să reziste fără asigurarea „statală” și că va reuși să o facă numai adâncindu-și propria conștiință. Dacă până acum coeziunea națiunii a fost asigurată de constituție și de legi, de acum limba, trecutul și credința vor trece pe primul plan.

Referindu-se la trecutul sașilor, la rolul important pe care aceștia l-au jucat aici de-a lungul timpului, invocă relația dintre regele protector și burghezia meșteșugărească, benefică pentru Transilvania, în ansamblu. Insistă pe rolul important pe care aceștia l-au avut în educație și în cultură. Nu sunt omise nici luptele la care au participat și sașii alături de celelalte națiuni ale Ardealului și subliniază vitejia și corectitudinea acestora.

Gimnaziile săsești, organizate pe lângă Biserica Evanghelică - singura instituție a sașilor care a păstrat un grad mai mare de autonomie - au oferit profesorilor cadrul necesar exprimării unor asemenea idei atât de la catedră, cât și în public prin intermediul anuarelor pe care acestea le editau. În cadrul Gimnaziului evanghelic A. B. din Sebeș și-a desfășurat lungă activitate didactică, de peste 40 de ani, profesorul și istoricul Ferdinand Baumann. A făcut parte dintr-o cunoscută și apreciată familie din Sebeșul secolului al XIX-lea. Primii membri ai acesteia provin din rândul emigranților din Baden-Durlach sau din Hanau, care s-au stabilit la Sebeș la jumătatea secolului al XVIII-lea, plecând din locurile de baștină din motive economice sau religioase¹³. Numele Baumann apare pentru prima dată în registrele Bisericii evanghelice din Sebeș în anul 1742, apoi, mai târziu în anii 1763 și 1768¹⁴. Primul personaj mai cunoscut din această familie a fost Ferdinand Baumann sen. (1812-1884), un prosper om de afaceri, în domeniul țesăturilor¹⁵.

Ferdinand Baumann (jr) s-a născut în 22 ianuarie 1840 la Sebeș. Școala elementară a urmat-o în orașul natal, iar studiile gimnaziale la Sibiu. Între 1859 și 1861 a urmat cursurile Universității din Jena¹⁶. Primele informații referitoare la cariera sa didactică le regăsim într-un registru cu procese verbale, întocmite cu ocazia întrunirii consiliului profesoral al Gimnaziului Evanghelic din Sebeș, în anul școlar 1862/63, unde, între altele, este menționată și prezența tânărului Baumann care îl înlocuia

⁸ Andreas Möckel, *op. cit.*, p. 12.

⁹ *Ibidem*, p. 14.

¹⁰ Lucian Giura, *Pe urmele lui Stephan Ludwig Roth*, Sibiu, 1999, 212 p.

¹¹ Pompiliu Teodor, *Introducere în istoria istoriografiei din România*, Cluj-Napoca, 2002, p. 110.

¹² Andreas Möckel, *op. cit.*, p. 15.

¹³ Anton E. Dörner, *Colonizări din Baden-Durlach la Sebeș (Mijlocul veacului al XVIII-lea)*, în *Dann hier ist beser zu leben als in dem Schwabenland: vom deutschen Südwesten in das Banat und nach Siebenbürgen; Katalog zur gleichnamigen Ausstellung des Hauses der Heimat des Landes Baden – Württemberg*, Stuttgart, 2002, p. 87.

¹⁴ Theobald Streitfeld, *Durlachisch-Hanauisches aus Mühlbach*, București, 1984, p. 12.

¹⁵ A pus bazele primului grup de pompieri din oraș (1860), aducând reale servicii orașului (vezi Ioan Raica, *Sebeșul*, Cluj-Napoca, 2002, p. 217).

¹⁶ J. Trausch, Fr. Schuller, H. A. Hienz, *Schriftsteller-Lexikon der Siebenbürger Deutschen*, Böhlau, 1983, p. 20-21.

pe un alt profesor, Ferdinand Mätz¹⁷. În luna februarie a anului 1864, Ferdinand Baumann este încadrat ca profesor „provizoriu”, în catedra sa regăsindu-se discipline ca istoria, religia, limba germană și matematica¹⁸. În anul școlar 1867/1868 a devenit profesor titular și a predat istoria, limba latină și limba germană¹⁹.

Carierea sa didactică este pe o cale ascendentă și, începând cu 9 ianuarie 1870, a devenit conector al gimnaziului. Alături de această funcție, a ocupat-o și pe cea de bibliotecar²⁰. Începând din 19 noiembrie 1893 devine rector²¹, funcție pe care o va deține până la 1 februarie 1909, când s-a retras din activitate²². A murit pe data de 1 iunie 1911, la vârsta de 71 de ani²³.

În paralel cu activitatea didactică, a derulat și o remarcabilă activitate de cercetare, care s-a materializat sub forma unor articole de istorie²⁴. Din totalul de 11, 6 au fost publicate în Programul Gimnaziului Evanghelic A. B. din Sebeș, iar celelalte, în revista *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*:

1. *Die Erbgrafen des Unterwaldes (Nobilitate sași din zona Unterwald)*, în *Programm des vierklassigen evangelischen Gymnasiums A. B. und der damit verbundenen Elementar-Volksschule in Mühlbach* (în continuare *Programm*), 1868, p. 3-33.

2. *Geschichte der „terra Siculorum terrae Sebus“ des Andreanischen Freibriefes oder des adeligen Gutes Gießbübel bei Mühlbach (Istoria teritoriului „terra Siculorum terrae Sebus“, a diplomei andreene și a domeniului nobiliar Gusu de lângă Sebeș)*, în *Programm*, 1874, p. 1-50.

3. *Die Schenkung der Stadt und des Stuhles Mühlbach an die Brüder Johann und Andreas Pongratz (Donarea orașului și a scaunului Sebeș fraților Johann și Andreas Pongratz)*, în *Programm*, 1876, p. 3-50.

4. *Zur Geschichte von Mühlbach (Din istoria Sebeșului)*, în *Programm*, 1882.

5. *Zur Geschichte von Mühlbach 1526-1571 (Din istoria Sebeșului 1526-1571)*, în *Programm*, 1889, p. 3-108.

6. *Geschichte des evangelischen Gymnasiums A. B. in Mühlbach (Istoria gimnaziului evanghelic A.B. din Sebeș)*, în *Programm*, 1896.

7. *Aus alten Kirchenbüchern. I. Deutsch-Pien (Din vechi cărți bisericești I. Pianul Săsesc)*, în *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde* (în continuare *Kbl*), 1894, p. 14-16.

8. *Zur Geschichte des Hermannstädter Gymnasiums (Din istoria gimnaziului din Sibiu)*, în *Kbl*, 1894, p. 123-124; 132-133.

9. *Theater in Hermannstadt (Teatru în Sibiu)*, în *Kbl*, 1895, p. 20-21.

10. *Preußische Kriegsgefangene und Deserteure (Dezertori și prizonieri prusaci)*, în *Kbl*, 1893, p. 145-149; 1895, p. 139-142; 1896, p. 19-20.

11. *Eine stürmische Kapitularversammlung des Unterwälder Kapitels, abgehalten am 13. März 1623 in Groß Schergied (O adunare capitulară furtunoasă a capitlului din zona Unterwald ținută la 13 martie 1623 la Gergăul Mare)*, în *Kbl*, 1900, p. 94-98.

În demersul nostru ne-am concentrat atenția asupra a trei din cele 11 studii și anume: *Geschichte der „terra Siculorum terrae Sebus“ des Andreanischen Freibriefes oder des adeligen Gutes Gießbübel bei Mühlbach (Istoria teritoriului „terra Siculorum terrae Sebus“, a diplomei andreene și a domeniului nobiliar Gusu de lângă Sebeș)*, *Zur Geschichte von Mühlbach (Din istoria Sebeșului)* și *Zur Geschichte von Mühlbach 1526-1571 (Din istoria Sebeșului 1526-1571)*, deoarece, luate împreună, ele reușesc să reconstituie destul de bine istoria Sebeșului până în a doua jumătate a secolului al XVI-lea.

În primul dintre cele trei studii amintite, publicat în anul 1874, în anuarul gimnaziului, autorul își propune să clarifice o serie de aspecte controversate din trecutul Sebeșului. Începe cu problema care a iscat foarte multe discuții între istorici și anume: care este localitatea la care se referă diploma

¹⁷ Direcția Județeană Alba a Arhivelor Naționale, *fond Gimnaziul German Sebeș*, Registrul de procese verbale 3/1860- 1866.

¹⁸ *Programm des vierklassigen evangelischen Gymnasiums A. B. und der damit verbundenen Elementar-Volksschule in Mühlbach* (în continuare *Programm*), Hermannstadt, 1865, p. 25.

¹⁹ *Programm*, Hermannstadt, 1868, p. 39.

²⁰ *Programm*, Hermannstadt, 1870, p. 42.

²¹ *Programm*, Hermannstadt, 1894, p. 22.

²² *Programm*, Mühlbach, 1909, p. 43.

²³ *Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde*, 1911, p. 103.

²⁴ Hermann Hienz, *Bücherkunde zur Volks- und Heimatforschung der Siebenbürger Sachsen*, München, 1960, p. 455.

andreeană (1224), prin exprimarea „terra Siculorum terrae Sebus”, Sebeșul sau Sepsi din secuime? Problema a apărut deoarece, în cronicile medievale, ambele erau menționate cu numele Sebus. Autorul, după ce face o trecere în revistă a opiniilor exprimate de istorici ca: Heldmann, J. Benkö sau G.D. Teutsch, își exprimă părerea, invocând în acest sens argumente, în special de ordin toponimic și care demonstrează că la Sebeș a existat, încă înainte de venirea sașilor, o mică așezare secuiască și că diploma andreeană se referă cu siguranță la aceasta. Amintește o serie de documente în care este menționat „cartierul secuilor” și faptul că strada care iese din cetate, spre Sibiu, care trecea prin acest „cartier”, s-a numit pentru mult timp Siculorum Gasse (strada Secuilor). „Nu trebuie să înțelegem prin *terra Siculorum*, țara secuilor, deoarece completarea *terrae Sebus* denotă că *terra Siculorum* este o parte a unui întreg, iar acest întreg este *terra Sebus*. Astfel, a aparținut secuilor doar o parte din *terra Sebus*, ei formând o parte a populației”²⁵. O altă problemă controversată din trecutul orașului este cea a unei așezări din apropierea Sebeșului, menționată sub numele „Malum prandium”. Baumann ajunge la concluzia că este vorba de așezarea secuilor care se afla în partea de est a orașului.

Prezintă apoi evenimentele din anul 1438 când orașul este cucerit de turci, distrus, locuitorii duși în robie, precum și consecințele negative pe care acest episod nefericit le-a avut asupra evoluției viitoare a localității.

Sebeșul se învecina în partea sudică și de răsărit cu un domeniu nobiliar cunoscut și sub numele de moșia Gusu. După ce face un scurt istoric al acestei moșii, Baumann prezintă detaliat eforturile pe care sebeșenii le fac, începând anul 1481, pentru a intra în posesia sa. Acest fapt se realizează definitiv abia în anul 1514, când regele Vladislav dăruiește moșia orașului, care avea mare nevoie de ea pentru a-și putea extinde fortificația²⁶.

În *Zur Geschichte von Mühlbach (Din istoria Sebeșului)*, publicat în anul 1882 în Programul gimnaziului²⁷, autorul este preocupat să scrie o istorie cât mai completă a orașului și a fostului Scaun Sebeș. Merge înapoi în timp și își începe relatarea cu colonizarea sașilor în Transilvania. Sașii, consideră el, s-au așezat într-o „țară neatinsă de săpă și târnăcop, ale cărei părți sudice erau un deșert”. Și la F. Baumann se poate observa respectul pe care sașii l-au purtat regelui Geza al II-lea, considerat ca un protector al lor, el fiind primul suveran maghiar care le-a acordat importante privilegii și libertăți. Prezintă detaliat organizarea administrativă și religioasă a coloniștilor. Descrie rapida revenire a așezărilor săsești după dezastrul provocat de tătari la 1241. Face o succintă trecere în revistă a clădirilor romanice construite de sași, dorind să pună în evidență priceperea și hărnicia conaționalilor. Cu acest prilej realizează și o descriere amănunțită a fortificației cu care a fost înzestrată biserica orașului, în a doua jumătate a secolului al XIII-lea, la scurt timp după invazia tătarilor. O atenție specială acordă conflictelor violente pe care sașii din zona Sebeșului le-au avut cu Episcopia din Alba Iulia, în 1277 și 1308.

Atenția sa este apoi concentrată pe dezvoltarea spectaculoasă a orașului, din secolul al XIV-lea. Amintește că la Sebeș, încă de acum, funcționa o școală, din moment ce în anul 1352 este menționat un profesor, *Magister Johannes Scholasticus de Sebus*. Vede orașul ca un puternic centru meșteșugăresc și comercial în această perioadă, concluzie susținută și de documentul prin care, în anul 1376, se reînnoiau statutele breslelor din Sibiu, Sighișoara, Sebeș și Orăștie²⁸. În strânsă legătură cu aceste progrese pe plan economic și cultural, vede și demararea lucrărilor de construcție a bisericii în stil gotic, care urma să înlocuiască vechea bazilică romanică, din care s-a executat, din păcate, doar impunătorul cor. Nu precizează anul în care a început construcția, dar spune că ea s-a realizat concomitent cu lucrările de fortificare a orașului, care se pare că au început imediat după ce regele Sigismund de Luxemburg, în anul 1387, a permis sebeșenilor să ridice o fortificație de piatră care să protejeze orașul²⁹. Realizează și o descriere a acesteia oferind și informații despre construcția ei. Relatează și evenimentele din anul 1438, când orașul este cucerit de turci și distrus.

Ultima parte a studiului este dedicată unui alt eveniment important din istoria Sebeșului, donarea, de către regele Matia Corvin, în anul 1464, a orașului și a scaunului fraților Johann și Andreas Pongratz. Prezintă eforturile depuse de sebeșeni în încercarea de a se răscumpăra și laudă

²⁵ Ferdinand Baumann, *Geschichte der „terra Siculorum terrae Sebus“ des Andreanischen Freibriefes oder des adeligen Gutes Gießübel bei Mühlbach*, în *Programm*, 1874, p. 1-2.

²⁶ *Ibidem*, p. 14.

²⁷ Idem, *Zur Geschichte von Mühlbach*, în *Programm*, 1882, p. 1-76.

²⁸ Ștefan Pascu, *Meșteșugurile din Transilvania până în secolul al XVI-lea*, București, 1954, p. 85-86.

²⁹ Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, I, 2, București, 1890, p. 300.

solidaritatea pe care au manifestat-o sașii din toate scaunele în fața acestei noi încălcări a prevederilor diplomei andreene. Sebeșul își redobândește astfel libertatea în anul 1476, când sașii din cele 7 scaune plătesc văduvei Elisabeta Pongratz 20.000 de florini-aur.

În *Zur Geschichte von Mühlbach 1526-1571* (Din istoria Sebeșului 1526-1571)³⁰, apărut în anul 1889 în Programul gimnaziului, Ferdinand Baumann încearcă să continue ceea ce a început în studiul anterior. După ce face, la început, o trecere în revistă a principalelor evenimente care au dus la declinul economic al Sebeșului din secolele al XV-lea și al XVI-lea, atenția autorului se mută asupra evenimentelor care au precedat și au urmat luptei de la Mohács (1526). Descrie pregătirile de război, bătălia și îl consideră vinovat, într-o mare măsură, pe voievodul Ioan Zápolya, de întârzierea cu care armata transilvăneană a ajuns la Mohács. Urmează prezentarea amănunțită a disputei dintre Zápolya și Ferdinand la tronul Ungariei, încercând să explice poziția pe care sașii au avut-o în desfășurarea conflictului. Merge mai departe cu prezentarea evenimentelor și după moartea lui Ioan Zápolya.

După ce relatează cu lux de amănunte desfășurarea unor evenimente care se derulau în Transilvania în acea perioadă, consemnează sporadic altele fără o importanță deosebită din trecutul Sebeșului, cum ar fi procesele în care a fost implicat orașul. Amintește cutremurul din 19 noiembrie 1523, care a afectat și biserica, distrugând o parte a bolții corului și unul din stâlpii interiori. În final prezintă contextul în care sașii au adoptat luteranismul și ungurii calvinismul. Tot aici face mai multe referiri la români, în contextul încercărilor de atragere a lor către calvinism. „Valahii țineau totuși mult la credința părinților lor și au opus o rezistență puternică răspândirii noii învățături și apostolilor căștiți prin favoruri regale”³¹.

Consideră că trebuie să ia atitudine și prin scrierile sale față de dramele pe care le trăiește acum poporul sășesc. Face frecvente referiri la rolul important pe care ei l-au jucat în istoria Transilvaniei, îi învinovățește pe nobilii maghiari (principalii adversari din Dietă și autori ai reformelor care i-au afectat atât de mult) de toate relele și afirmă că majoritatea problemelor importante ale țării, de-a lungul timpului, au căzut pe umerii națiunii sășești. Când pomenește de reînnoirea statutelor breslelor din 1376, sub influența recentei desființări a acestora (1872), autorul scria: „în timp ce popoarele celelalte din țară lăncezeau sub apăsarea nemiloasă a nobilimii, care aprecia doar vânătoarea și războiul, disprețuind meseriile păcii, probabil în fiecare comună sășească se ridica câte o școală, iar măiestria și comerțul se bucurau permanent de o deosebită atenție”³². Referindu-se la situația internă a regatului maghiar înaintea dezastrului de la Mohács, F. Baumann scria: „nobilii, la ospețe, se lăudau că-i vor doborî pe turci cu inelele de pe degete și pariau destul de des pe câte zece sau chiar mai multe capete turcești”³³. Despre sași spunea: „poporul sășesc a prestat regelui și țării în toate timpurile, încă mai mult decât era necesar din datoriile ce-i reveneau și a jertfit de bună voie patriei și sângele său”³⁴.

Fiecare din studiile luate în discuție este însoțit de o anexă consistentă, care conține transcrierea documentelor folosite, în limba latină, majoritatea inedite, însoțite de scurte rezumate în limba germană. În încheiere sunt prezentate informații referitoare la fiecare document folosit: dacă este copie sau original, suportul pe care s-a scris, hârtie sau pergament, arhiva și fondul în care poate fi găsit. Cele mai multe documente provin din arhiva orașului Sebeș, din „Arhiva Țării” din Alba Iulia și câteva din arhiva orașului Sibiu.

Folosește un aparat critic bogat, citează autori importanți, atât sași cât și unguri, între care îi amintim pe Georg Daniel Teutsch, Friedrich Teutsch, Karl Fabritius, Friedrich Müller, Josef Benkö, Joseph Kemény, Albert Amlacher, Joseph Karl Eder, David Krasser, Johann Mailath, Fraknoi Vilmos, Georg Pray, Johann Schuller ș. a. Aici se poate observa cât de utilă i-a fost funcția de bibliotecar, pe care a ocupat-o între 1870 și 1893, și ne putem face o imagine și asupra valorii bibliotecii gimnaziului din Sebeș.

Din perspectiva subiectelor abordate, Ferdinand Baumann rămâne un istoric de importanță locală. Dorința sa a fost să scrie o istorie a orașului, cât mai completă. De altfel, din acest punct de vedere, se înscrie într-un gen istoriografic, născut în secolul al XVIII-lea și care a atins apogeul în

³⁰ Ferdinand Baumann, *Zur Geschichte von Mühlbach 1526-1571*, în *Programm*, 1889, p. 3-108.

³¹ *Ibidem*, p. 64.

³² *Ibidem* p. 34-35.

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Idem*, *Zur Geschichte von Mühlbach 1526-1571*, în *Programm*, 1889, p. 7-8.

secolul al XIX-lea, cel al monografiei consacrate unei localități³⁵. Privit prin prisma discursului, observăm că se înscrie foarte bine în direcțiile existente în istoriografia săsească a celei de a doua jumătăți a secolului al XIX-lea. Remarcând interesul pe care îl manifestă față de evul mediu³⁶, poate fi considerat ca făcând parte din istoriografia romantică.

CĂLIN ANGHEL

³⁵ Adolf Armbruster, *Dacoromano-Saxonica*, București, 1980, p. 75.

³⁶ Pompiliu Teodor, *op. cit.*, p. 109.